

สภาพการณ์ของเด็กและเยาวชนไร้สัญชาติในประเทศไทย : ศึกษากรณีบุคคลที่มีบิดาและมารดา
เป็นแรงงานต่างด้าวเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

นางสุภาวดี เขมาธนนันท์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ ภาควิชาศึกษาศาสตร์และมานุษยวิทยา

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2547

ISBN 974-17-6249-6

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE SITUATION OF CHILDREN AND YOUTH WITHOUT NATIONALITY
IN THAILAND : A CASE STUDY OF OFFSPRING OF ILLEGAL FOREIGN WORKERS
IN MUANG DISTRICT, SAMUT SAKHON PROVINCE

Mrs.Supavidara Kemathananan

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Sociology
Department of Sociology and Anthropology
Faculty of Political Sciences
Chulalongkorn University
Academic Year 2004
ISBN 974-17-6249-6

หัวข้อวิทยานิพนธ์ สภาพการณ์ของเด็กและเยาวชนไร้สัญชาติในประเทศไทย : ศึกษากรณี
บุคคลที่มีบิดาและมารดาเป็นแรงงานต่างด้าวเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายใน
อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

โดย นางสุภาวดี เหมธนนันท์

สาขาวิชา สังคมวิทยา

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์สุริชัย หวันแก้ว

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม นายจรรพพงศ์ เรืองสุวรรณ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

.....
(ศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(ศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดี จันทวานิช)

.....
(รองศาสตราจารย์สุริชัย หวันแก้ว)

.....
(นายจรรพพงศ์ เรืองสุวรรณ)

.....
(นายสมพงษ์ สระแก้ว)

สุภาวดี เชมารณนนท์ : สภาพการณ์ของเด็กและเยาวชนไร้สัญชาติในประเทศไทย
 ไทย : ศึกษากรณีบุคคลที่มีบิดาและมารดาเป็นแรงงานต่างด้าวเข้าเมืองโดยผิด
 กฎหมายในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร (THE SITUATION OF CHILDREN
 AND YOUTH WITHOUT NATIONALITY IN THAILAND : A CASE STUDY OF
 OFFSPRING OF ILLEGAL FOREIGN WORKERS IN MUANG DISTRICT,
 SAMUT SAKHON PROVINCE). อ.ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์สุริชัย
 หวันแก้ว, อ.ที่ปรึกษาร่วม : นายจรรพพงศ์ เรืองสุวรรณ จำนวน 365 หน้า
 ISBN 974-17-6249-6

วัตถุประสงค์สำคัญของการศึกษานี้ เพื่อศึกษา

1. ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประเภทและสาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติของเด็กและเยาวชนไร้สัญชาติในประเทศไทยและจากกรณีศึกษา
2. สภาพของเด็กและเยาวชนในการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานตามสิทธิหลัก ๆ ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและแนวทางการพัฒนาตนเองเพื่อการอยู่รอดในสังคมจากกรณีศึกษา
3. ผลสืบเนื่องและผลกระทบของกรณีศึกษาต่อชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า

เด็กและเยาวชนไร้สัญชาติในประเทศไทยที่เสี่ยงต่อการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ คือบุคคลที่มีบิดามารดาเป็นคนต่างด้าวใน 6 ประเภท คือ 1.ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่าที่มีถิ่นที่อยู่ถาวร 2. ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่าที่เข้ามาใช้แรงงาน 3. ผู้อพยพเชื้อสายไทยจากจังหวัดเกาะกงที่เข้ามาหลัง 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2520 4. ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากกัมพูชา 5. บุคคลบนพื้นที่สูง และ 6. ชาวเขาที่อพยพเข้ามาหลังวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2528 จนถึงวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2542 โดยมีสาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติคือการไม่ได้รับการจดทะเบียนเป็นพลเมืองของทั้งประเทศต้นทางและประเทศไทยและการไม่มีเอกสารพิสูจน์ตนใด ๆ

การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก พบว่า เด็กและเยาวชนที่เป็นกรณีศึกษาในสภาพสังคมแบบผสมคือสังคมที่มีแรงงานต่างด้าวอยู่ร่วมกับคนไทยและมีการปฏิสัมพันธ์ต่อกันในระดับหนึ่งจะมีโอกาสในการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานได้ดีกว่าเด็กและเยาวชนกรณีศึกษาในสภาพสังคมแบบชาติพันธุ์เดียว คือชุมชนที่มีเฉพาะแรงงานต่างด้าวแยกมาอยู่ร่วมกันและมีการปฏิสัมพันธ์ในระดับที่จำกัดกับชุมชนท้องถิ่นและคนไทย

ผลสืบเนื่องจากสภาพชีวิตสังคมแบบผสมที่มีต่อเด็กและเยาวชนไร้สัญชาติคือ การปรับตัวด้วยการเข้าเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคมท้องถิ่นเข้าบ้าน ผลกระทบที่เกิดขึ้น คือการไม่ยึดคติวัฒนธรรมและแบบปฏิบัติของชาติพันธุ์ต้นทางเดิม สำหรับผลสืบเนื่องจากสภาพชีวิตสังคมแบบชาติพันธุ์เดียวคือ ความรู้สึกเป็นคนอื่นในสังคมชัดเจนขึ้น จึงเป็นเงื่อนไขที่เอื้อแก่การเกิดอัตลักษณ์ที่หลากหลายในสังคม และเกิดวัฒนธรรมย่อยเด่นชัดขึ้น เป็นต้น

ภาควิชา	สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา	ลายมือชื่อนิสิต
สาขาวิชา	สังคมวิทยา	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ปีการศึกษา	2004	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

4481153124 MAJOR SOCIOLOGY

KEY WORD : THE SITUATION /CHILDREN/YOUTH/WITHOUT NATIONALITY/SAMUT SAKHON

SUPAVIDARA KEMATHANANAN : THE SITUATION OF CHILDREN AND YOUTH WITHOUT NATIONALITY IN THAILAND : A CASE STUDY OF OFFSPRING OF FOREIGN WORKERS IN MUANG DISTRICT, SAMUT SAKHON PROVINCE THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. SURICHAJ WUN'GAEO, CO – ADVISOR : CHARUPONG RUANGSUWAN 365 PP. ISBN 974-17-6249--6

“The situation of children and youth without nationality : A case study of offsprings of illegal foreign workers in Muang District ,Samut Sakhon Province” mainly focuses in three objectives as follows : (1) to study different types and causes of living without nationality among migrant children and youths in Thailand, (2) to study the situation of the children and youths on access to basic needs services according to the Convention on the Rights of the Child and their survival strategies and (3) to study the consequences and the impact of the stateless children to local host society.

From the study, it is found that children and youths who face risks in the condition of living without nationality in Thailand are the offsprings of illegal foreigners. There are six types of illegal foreigners that are: (1) Illegal immigrant form Myanmar, (2) Illegal foreign workers from Myanmar, (3) EthnicThai people refugees from Koh Kong district in Combodia who arrived in Thailand after November 15th, 1977, (4) Illegal immigrants from Cambodia, (5) Highlanders, and (6) Hill tribes who had arrived Thailand during October 3rd, 1975 to September 15th, 1999.

The main cause of being without nationality is that migrant children and youths were not being registered as neither Thai citizen nor the citizen of their country of origin. They were no official evidence to identify them.

With regard to access to basic needs in the Convention on the Right of the Child children and youths in multi- ethnic communities seem to have better access than those from single ethnic communities. The consequences of those living (to the case study) in multi - ethnic communities are assimilate the becoming to be a member of local host society, these living in impact is consequently abandon of some traditional cultural practices of place of origin. The consequences of living in single ethnic communities are the sense of “otherness” facilitating the emergence of multiple identities and subculture in local host society.

Department	Sociology and Anthropology	Student ' s signature
Field of Study	Sociology	Advisor ' s signature
Academic Year	2004	Co-advisor ' s signature

Supavidara
Surichai Wun'gaeo
Charupong Ruangsawan

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “สภาพการณ์ของเด็กและเยาวชนไร้สัญชาติในประเทศไทย : ศึกษากรณีบุคคลที่มีบิดาและมารดาเป็นแรงงานต่างด้าวเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร” เล่มนี้ ได้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดีด้วยความกรุณาและความช่วยเหลือเป็นอย่างดียิ่งจากรองศาสตราจารย์สุริชัย หวันแก้ว ที่เป็นครูของกระบวนการเรียนรู้ การให้ข้อคิดในการจัดทำวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดี จันทวานิช ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะและขัดเกลาระเบียบวิธีวิจัยเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดทำวิทยานิพนธ์ และขอกราบขอบพระคุณปลัดกระทรวงแรงงาน (นายจรรยาพร รุ่งเรือง) เป็นอย่างยิ่งที่ได้เมตตาอนุเคราะห์ข้อมูล และให้แนวคิดการปฏิบัติในเรื่องแรงงานต่างด้าว และคุณสมพงษ์ สระแก้ว ที่ได้สละเวลาพาผู้วิจัยสำรวจพื้นที่วิจัย และแนะนำผู้ให้ข้อมูลท่านอื่น ๆ เพื่อให้ผู้วิจัยได้ภาพของพื้นที่การศึกษาที่กว้างขวางครอบคลุมยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการประสานตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา และเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยขอขอบคุณเจ้าหน้าที่มูลนิธิรักษ์ไทย สำนักงานสมุทรสาคร แรงงานต่างด้าวและกลุ่มตัวอย่างทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์ ขอขอบคุณ คุณอนงค์ กาญจนประภากุล คุณวิภารัตน์ พันธุ์ฤทธิ์คำ และน้อง ๆ ร่วมรุ่นสังคมิวิทยา ปี 2545 ที่คอยเป็นกำลังใจ และกระตุ้นให้ผู้วิจัยฮึดสู้เมื่อยามท้อแท้ ขอขอบคุณ คุณวรรณภา บุษปะศิริ ที่ได้สละเวลาช่วยจัดพิมพ์ให้ได้รูปเล่มที่สวยงาม ทำให้การจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณมารดา สามิ และลูกสาว ที่คอยให้กำลังใจเสมอมาจนสำเร็จการศึกษา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพประกอบ.....	ฎ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
2 แนวคิดทฤษฎี.....	7
แนวคิดเรื่องบุคคล ไร้สัญชาติ.....	7
แนวคิดตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก.....	11
ทฤษฎีการรับรู้ผู้อพยพเข้าและการเชื่อมสัมพันธ์กัน โดยขึ้นอยู่กับผลกระทบ ของเจ้าของบ้าน.....	11
กรอบแนวความคิดในการศึกษา.....	25
กรอบแนวทางในการเก็บข้อมูล.....	26
นิยามศัพท์.....	27
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	29
3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	36
การใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการหาคำตอบ.....	37
การเตรียมตัวก่อนเข้าสนามวิจัย.....	37
การเลือกสนามวิจัย.....	37
การลงพื้นที่สำรวจในจังหวัดตาก.....	38
การลงพื้นที่สำรวจในจังหวัดราชบุรี.....	39
การลงพื้นที่ทำการวิจัยจังหวัดสมุทรสาคร.....	40
การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	42

สารบัญ

	หน้า
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	44
การนำเสนอข้อมูล.....	45
การวิเคราะห์และตีความข้อมูล.....	45
4 สภาพการณ์ของผู้ไม่มีชื่อในระบบทะเบียนราษฎร.....	46
ข้อมูลด้านสถิติเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวและบุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทย.....	47
ภาพรวมของจังหวัดสมุทรสาครและอำเภอเมือง.....	55
สภาพความเป็นอยู่ทั่วไปของแรงงานต่างด้าวและบุตร.....	61
สภาพชุมชนของเด็กและเยาวชนไร้สัญชาติ.....	63
กรณีศึกษาข้อมูลด้านสถิติเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวและบุคคลที่ไม่มี สัญชาติไทย.....	66
กรณีศึกษาหนึ่ง.....	66
กรณีศึกษาสอง.....	70
กรณีศึกษาสาม.....	74
กรณีศึกษาสี่.....	78
กรณีศึกษาห้า.....	83
กรณีศึกษาหก.....	88
กรณีศึกษาเจ็ด.....	93
กรณีศึกษาแปด.....	98
กรณีศึกษาเก้า.....	103
กรณีศึกษาสิบ.....	109
กรณีศึกษาสิบเอ็ด.....	115
กรณีศึกษาสิบสอง.....	121
กรณีศึกษาสิบสาม.....	128
กรณีศึกษาสิบสี่.....	134
กรณีศึกษาสิบห้า.....	140
กรณีศึกษาสิบหก.....	146
กรณีศึกษาสิบเจ็ด.....	152

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
กรณีศึกษาสิบแปด.....	158
กรณีศึกษาสิบเก้า.....	163
กรณีศึกษาสี่สิบ.....	169
กรณีศึกษากับชุมชน : มุมมองของการอยู่ร่วมกัน.....	175
มุมมองของบุคคลในชุมชน.....	175
มุมมองของกรณีศึกษาต่อชุมชน.....	185
5 การวิเคราะห์และตีความข้อมูล.....	187
ประเภทและสาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ.....	190
การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานตามสิทธิหลัก ๆ ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก	
4 ด้าน.....	207
ด้านการรักษาพยาบาล.....	210
ด้านการศึกษา การพักผ่อน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม.....	213
ด้านการได้รับการปกป้อง ดูแลจากการถูกเอารัดเอาเปรียบกดขี่.....	217
ด้านการมีส่วนร่วม เสรีภาพ ในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม.....	220
ผลสืบเนื่องและผลกระทบของกรณีศึกษาต่อชุมชน.....	222
6 บทสรุป.....	229
สรุปผลการวิจัย.....	229
ข้อเสนอแนะ.....	235
รายการอ้างอิง.....	237
ภาคผนวก.....	242
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	365

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	ตารางสรุปการจดทะเบียนการเกิดของคนไทยและคนต่างด้าวในประเทศไทย.....	4
ตารางที่ 2	จำนวนแรงงานต่างด้าวที่มีขึ้นทะเบียนของจังหวัดสมุทรสาคร ปี 2544 และปี 2547.....	5
ตารางที่ 3	ผลการตรวจสุขภาพของแรงงานต่างด้าวที่มีขึ้นทะเบียนในจังหวัดสมุทรสาคร.....	47
ตารางที่ 4	แสดงสัดส่วนสัญชาติของแรงงานต่างด้าวที่มีขึ้นทะเบียนในจังหวัดสมุทรสาคร ปี 2543 – 2544.....	47
ตารางที่ 5	จำนวนแรงงานต่างด้าวที่มีขึ้นทะเบียนในจังหวัดสมุทรสาคร ในปี 2543 -2544 และ 2547.....	48
ตารางที่ 6	จำนวนแรงงานต่างด้าวที่คาดประมาณจากอัตราการตกจดตามประชากร ปี 2542.....	49
ตารางที่ 7	จำนวนเด็กเกิดจำแนกตามจำนวนหญิงวัยเจริญพันธุ์แรงงานต่างด้าวที่คาดประมาณจากอัตราการตกจด ปี 2542.....	50
ตารางที่ 8	จำนวนคนต่างด้าว 3 สัญชาติ (พม่า ลาว กัมพูชา).....	52
ตารางที่ 9	ผลการจัดทำทะเบียนราษฎรผู้ไม่มีสัญชาติไทยในจังหวัดสมุทรสาคร...	54
ตารางที่ 10	ผลของเด็กที่เกิดจากการค้าแรงงานต่างด้าวในจังหวัดสมุทรสาคร.....	54
ตารางที่ 11	ตารางจำแนกรุ่นของผู้อพยพ	189
ตารางที่ 12	ข้อมูลพื้นฐานของกรณีศึกษา.....	197
ตารางที่ 13	สาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ.....	203
ตารางที่ 14	ด้านการรักษาพยาบาล.....	208
ตารางที่ 15	ด้านการศึกษา การพักผ่อน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม.....	211
ตารางที่ 16	ด้านการได้รับการปกป้อง ดูแลจากการถูกเอารัดเอาเปรียบ กคจี.....	215
ตารางที่ 17	ด้านการมีส่วนร่วม เสรีภาพ ในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม.....	218
ตารางที่ 18	การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานของบุคคลรุ่น 1, รุ่น 2A และ 2B.....	220

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 19	จำแนกช่วงเวลาของการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานของเด็ก รุ่นที่ 2..... 221
ตารางที่ 20	ตารางพยากรณ์การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานของเด็ก รุ่นที่ 1 และ 2..... 222
ตารางที่ 21	ผลการตรวจสุขภาพแรงงานต่างด้าวที่มีขึ้นทะเบียนในจังหวัด สมุทรสาคร..... 232
ตารางที่ 22	สัดส่วนสัญชาติของแรงงานต่างด้าวที่มีขึ้นทะเบียนในจังหวัด สมุทรสาคร ปี 2543 - 2545 233

สารบัญภาพ

		หน้า
แผนภาพที่ 1	บุคคลไร้สัญชาติ.....	10
แผนภาพที่ 2	ผลกระทบของสังคมเจ้าบ้านที่มีต่อผู้อพยพและผลสะท้อนกลับ.....	24
แผนภาพที่ 3	กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	25
แผนภาพที่ 4	กรอบแนวคิดในการเก็บข้อมูล.....	26
แผนภาพที่ 5	ขั้นตอนการเก็บข้อมูลเด็ก และเยาวชนบุตรแรงงานต่างด้าว.....	43
แผนภาพที่ 6	แผนที่จังหวัดสมุทรสาคร.....	58
แผนภาพที่ 7	แผนที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร.....	59
แผนภาพที่ 8	กรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษาที่ 1.....	69
แผนภาพที่ 9	กรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษาที่ 2.....	73
แผนภาพที่ 10	กรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษาที่ 3.....	77
แผนภาพที่ 11	กรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษาที่ 4.....	82
แผนภาพที่ 12	กรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษาที่ 5.....	87
แผนภาพที่ 13	กรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษาที่ 6.....	92
แผนภาพที่ 14	กรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษาที่ 7.....	97
แผนภาพที่ 15	กรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษาที่ 8.....	102
แผนภาพที่ 16	กรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษาที่ 9.....	108
แผนภาพที่ 17	กรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษาที่ 10.....	114
แผนภาพที่ 18	กรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษาที่ 11.....	120
แผนภาพที่ 19	กรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษาที่ 12.....	127
แผนภาพที่ 20	กรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษาที่ 13.....	133
แผนภาพที่ 21	กรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษาที่ 14.....	139
แผนภาพที่ 22	กรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษาที่ 15.....	145
แผนภาพที่ 23	กรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษาที่ 16.....	151
แผนภาพที่ 24	กรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษาที่ 17.....	157
แผนภาพที่ 25	กรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษาที่ 18.....	162
แผนภาพที่ 26	กรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษาที่ 19.....	168
แผนภาพที่ 27	กรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษาที่ 20.....	174

แผนภาพที่ 28	มุมมองของบุคคลในอาชีพต่าง ๆ ที่มีต่อกรณีศึกษา.....	184
แผนภาพที่ 29	ประเภทกลุ่มบุคคลที่คาดว่าบุตรจะตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ.....	196
แผนภาพที่ 30	การเกิดของเด็กในรุ่น 2	199
แผนภาพที่ 31	กระบวนการกลายมาเป็นเด็กไร้สัญชาติในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร.....	206
แผนภาพที่ 32	สภาพชุมชนแบบผสม.....	223
แผนภาพที่ 33	สภาพชุมชนที่มีเพียงแรงงานต่างด้าว.....	226
แผนภาพที่ 34	สรุปผลสืบเนื่องและผลกระทบของเด็กและเยาวชน รุ่นที่ 2.....	227
แผนภาพที่ 35	สรุปผลสืบเนื่องและผลกระทบของผู้อพยพต่อสังคมเจ้าบ้าน.....	228
แผนภาพที่ 36	กระบวนการที่ทำให้เด็กและเยาวชนตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ.....	231
แผนภาพที่ 37	สรุปผลสืบเนื่องและผลกระทบของเด็กและเยาวชน รุ่นที่ 2.....	234